

7.2 Сутнісна та видова характеристика собівартості продукції

Собівартість продукції – це виражені в грошовій формі сукупні витрати на підготовку і випуск продукції. В більш узагальненому вигляді собівартість можна визначити як грошовий вираз величини ресурсів, використаних з конкретною метою. Таке визначення собівартості містить у собі три важливих моменти:

- собівартість відображає скільки і яких ресурсів було використано у виробництві;
- величина використаних ресурсів представлена в грошовому виразі, що дозволяє розраховувати загальну вартість ресурсів;
- конкретна мета використання ресурсів зумовлює необхідність чітко встановити об'єкт собівартості.

Собівартість продукції як грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції характеризує ефективність усього процесу виробництва на підприємстві, тому що цей показник відображає: рівень організації виробничого процесу; продуктивність праці; технічний рівень.

Виокремлюють такі *види собівартості*:

- а) *залежно від часу формування витрат*: планова; фактична; нормативна; кошторисна;
- б) *виходячи із місця формування витрат*: цехова; виробнича; повна;
- в) *залежно від тривалості розрахункового періоду*: місячна; квартальна; річна;
- г) *за складом продукції*: товарна; валова; реалізована; незавершене виробництво;
- г) *за ступенем охоплення підприємств*: індивідуальна; галузева.

Планова собівартість виготовленої продукції являє собою прогноз величини витрат певної господарчої організації на виготовлення конкретної продукції.

Фактична собівартість продукції – це сума витрат, здійснених конкретною господарчою організацією в ході виготовлення продукції за умов, що склалися на виробництві.

Кошторисна собівартість визначається господарчою організацією під час складання необхідного комплексу проектних документів за кошторисними нормами та цінами, які діють на момент її розрахунку. Вона є базою для розрахунку планової собівартості виготовленої продукції і дає змогу, з одного боку, господарчій організації прогнозувати рівень своїх майбутніх витрат, а з іншого –

надає можливість замовнику оцінити межі (рамки), в яких може відбуватися торг із цією організацією.

Для економічного оцінювання варіантів техніки та вибору найефективнішого з них розраховується насамперед *технологічна собівартість*, яку можна представити як суму витрат цеху, що безпосередньо пов'язані з виконанням технологічних операцій. Цей вид собівартості розраховують за формулою

$$C_T = V_M + V_{зп} + V_{ey}, \quad (7.7)$$

де V_M – вартість сировини і матеріалів;
 $V_{зп}$ – основна та додаткова заробітна плата;
 V_{ey} – витрати на експлуатацію та утримання устаткування.

Цехова собівартість складається з усіх витрат цеху на виробництво певного виду продукції:

$$C_{ц} = V_M - V_{пов} + V_{нвв} + V_{пк} + V_{п} + V_e + V_{зо} + V_{зд} + \\ + V_{сп} + V_{ів} + V_{ye} + V_{ни} + V_{ц} + V_{б}, \quad (7.8)$$

де V_M – вартість сировини і матеріалів;
 $V_{пов}$ – поворотні відходи виробництва;
 $V_{нвв}$ – вартість напівфабрикатів власного виробництва;
 $V_{пк}$ – вартість покупних комплектуючих;
 $V_{п}$ – витрати на паливо для технологічних цілей;
 V_e – витрати на енергію для технологічних цілей;
 $V_{зо}$ – основна заробітна плата;
 $V_{зд}$ – додаткова заробітна плата;
 $V_{сп}$ – відрахування на соціальні потреби;
 $V_{ів}$ – витрати на відтворення інструменту;
 V_{ye} – витрати на утримання і експлуатацію устаткування;
 $V_{ни}$ – витрати на розробку та освоєння нової продукції;
 $V_{ц}$ – інші цехові витрати;
 $V_{б}$ – втрати від браку.

Виходячи із місця формування затрат, основними є показники виробничої і повної собівартості.

Отже, *виробнича собівартість* – це сума всіх виробничих витрат, а *повна собівартість* – це сума виробничої собівартості і невиробничих витрат.

За допомогою *виробничої собівартості* обліковується

незавершене виробництво та виготовлена продукція, яка знаходиться у вигляді товарно-матеріальних запасів підприємства:

$$C_{\text{в}} = C_{\text{ц}} + V_{\text{зв}}, \quad (7.9)$$

де $V_{\text{зв}}$ – загальновиробничі витрати.

До складу невикробничих витрат відносяться операційні невикробничі витрати (адміністративні витрати, витрати на збут тощо), а також витрати за період, що пов'язані із залученням позикового капіталу.

Показник *повної собівартості* використовується для визначення фінансових результатів діяльності підприємства, аналізу рентабельності та ціноутворення продукції.

Визначення собівартості одиниці продукції за встановленими статтями (номенклатурою) витрат називається *калькулюванням*. Проте розрізняють калькулювання планової (обчислюється за плановими нормами і нормативами) та звітної собівартості (розраховується за фактичними даними).